

Mr. IVAN KELEBUH

ANKA JAVOR

Državni zavod za statistiku, Zagreb, Hrvatska

Central Bureau of Statistic, Zagreb, Croatia

POSTOJEĆA I NOVA STATISTIČKA ISTRAŽIVANJA IZ PODRUČJA TURIZMA U REPUBLICI HRVATSKOJ

UDK 338.48:311(497.5)

Primljeno:07.11.1997.

Pregledni rad

U ovom radu analiziraju se postojeća statistička istraživanja koja provodi Državni zavod za statistiku, kao i prijedlog za provođenje novih statističkih istraživanja iz područja turizma.

U uvodnom dijelu navodi se značaj turizma za gospodarski sustav Republike Hrvatske, te se govori o adekvatnom statističkom praćenju turizma kao pojave s aspekta statističkih istraživanja.

Za provođenje statističkih istraživanja neophodna je primjena jedinstvenih statističkih standarda koji omogućavaju međunarodnu usporedbu podataka. Stoga se u drugom dijelu ovog rada navode osnovni međunarodni statistički standardi (klasifikacije, definicije, metode) koje se primjenjuju u provođenju statističkih istraživanja. To su metodološke osnove Eurostata i Svjetske turističke organizacije (WTO).

U trećem dijelu rada opisuju se postojeća statistička istraživanja iz područja turizma koja provodi Državni zavod za statistiku. To su:

- Mjesečni izvještaj o turistima i noćenjima, TU-11
- Izvještaj o turistima i noćenjima u kućama i stanovima za odmor, TU-11 v
- Godišnji izvještaj o kapacitetu i prometu luka nautičkog turizma, TU-18 (revidirano istraživanje u 1997.)
- Godišnji izvještaj o iznajmljivanju plovila za razonodu i sport (čarter), TU-18ip (probno istraživanje u 1997.)
- Tromjesečni izvještaj ugostiteljstva, UG-11
- Godišnji izvještaj ugostiteljstva za ugostitelje obrtnike UG-11a
- Godišnji izvještaj o turističkim agencijama, TU-14
- Godišnji izvještaj o prometu stranih plovnih objekata za razonodu i sport, TU-17
- Anketa o stranim turistima
- Mjesečni izvještaj o ulazu cestovnih motornih vozila u RH i izlaza iz RH, PAM-31
- Međunarodni tokovi putnika u cestovnom prometu, PAM-52 (višegodišnje)

Da bi cjelovito statistički obuhvatili djelatnost turizma u svim njenim pojavnim oblicima neophodno je uvesti nova statistička istraživanja koja će osigurati sve potrebne pokazatelje o strukturi, sadržaju i dinamici turističkog prometa (Popis ugostiteljskih kapaciteta, Posjetitelji kulturnih mjesta, Anketa o stranim izletnicima, Anketa o godišnjim odmorima, Anketa o potrošnji kućanstva - dio o putovanjima domaćeg stanovništva i dr.).

Ključne riječi: statističko istraživanje, turist, turizam, noćenje, kapaciteti

I. UVOD

Turizam u privrednom i društvenom razvoju Hrvatske ima dominantno značenje. Gotovo da nema ni jedne privredne djelatnosti na koju turizam direktno ili indirektno ne utječe kroz povećanje prometa u tim djelatnostima. Turistički promet predstavlja izvor zarade širokog kruga privrednih i neprivrednih djelatnosti, jer se troškovi individualnog turista slijevaju u ugostiteljstvo, promet i veze, PTT službu, trgovinu na malo, sport, zabavu i drugo, te na taj način djeluju na razvoj tih djelatnosti. Turizam ima direktan utjecaj na bruto domaći proizvod, zaposlenost, platnu bilancu, razvoj nerazvijenih područja i životni standard stanovništva.

Hrvatska kao turistička destinacija ima tradiciju dugu više od 150 godina, a to omogućuju prirodne osobitosti i razvedenost jadranske obale. Turizam u gospodarskom razvoju Hrvatske ima značajnu ulogu i mjesto jer čini oko 12% vrijednosti domaćeg proizvoda, osigurava posrednu i neposrednu zaposlenost za 180 tisuća zaposlenih, devizni priliv 2,2 milijarde US\$ (1996.), ravnotežu platne bilance i razvoj određenih područja, a posebno slabo razvijenih područja Hrvatske.

Da bi korisnici podataka dobili sadržajne, cjelovite i pravovremene informacije o stanju i kretanju turističke ponude i potražnje, neophodno je primjenjivati međunarodne standarde, definicije, klasifikacije i norme i na temelju toga provoditi statistička istraživanja, a to je primarni zadatak statistike turizma.

II. STATISTIKA TURIZMA

1. STATISTIČKO ISTRAŽIVANJE

Cilj statističkih istraživanja iz područja turizma jest da se njima prikupe, obrade i publiciraju podaci o osnovnim obilježjima turizma. Najčešće korištena statistika turizma koja prikuplja podatke o broju turista i noćenja u smještajnim objektima, nije jedini izvor podataka o turizmu. Postoje i drugi statistički sustavi koji se bave pojedinim aspektima turizma kao što su migracijska statistika, statistika kućanstva, Sustav nacionalnih računa, bilanca plaćanja, statistika prometa itd. Cjelovita slika o turizmu kao pojavi može se dobiti tek kombinacijom svih tih izvora podataka. Kako je turizam složena pojava koja se sastoji od niza različitih djelatnosti, nije je ni moguće sagledati samo jednim statističkim istraživanjem. U Standardnoj međunarodnoj klasifikaciji turističkih aktivnosti - Standard International Classification of Tourism Activities (SICTA) - navedene su djelatnosti koje direktno sudjeluju u turističkoj ponudi (građevinarstvo, trgovina, hoteli i restorani, prijevoz, skladištenje) i indirektno (financijsko posredovanje, poslovanje nekretninama, iznajmljivanje i poslovne usluge, javna uprava i obrana, obavezno socijalno osiguranje, obrazovanje, zdravstvena zaštita i socijalna skrb, ostale društvene, socijalne i osobne usluge i izvanteritorijalne organizacije i tijela). Osim toga, definirane su djelatnosti u turizmu s aspekta prihoda u turističkoj industriji i rashoda prema intenzitetu: visoko "H" high, srednje "M" medium i nisko "L" low.

Eurostat općenito dijeli statističke metodologije na "čiste" statistike turizma čiji je osnovni cilj promatranje turizma i na statistike povezane s turizmom, čiji je glavni predmet promatranja neka druga pojava, ali istovremeno snima i neki aspekt turizma. Turizam definira s aspekta turističke ponude i turističke potražnje, pa u tom smislu dijeli čistu statistiku turizma na dvije grupe istraživanja.

2. STATISTIKA TURISTIČKE PONUDE

Osnovna statistika turističke ponude je tzv. **smještajna statistika** koja promatra pojavu turizma s aspekta posjećenog lokaliteta ili objekta.

Kao dodatni izvori podataka za statistiku turističke ponude koriste se:

- poslovni registri (pružaju adresne podatke, podatke o djelatnosti i ograničene ekonomske pokazatelje)
- uslužne statistike koje se odnose na djelatnost turizma
- statistike cijena (koje prikupljaju podatke o cijenama turističkih usluga)

Kao turističku ponudu valja tretirati i ugostiteljske kapacitete, što nije predmet ovog razmatranja.

3. STATISTIKA TURISTIČKE POTRAŽNJE

Ova statistika redovito i sistematično snima karakteristike turističkih navika domaćeg stanovništva kao i posjetitelja, i to: volumen tržišta, karakteristike osoba, mjesto boravka, državljanstvo, starost, spol, sastav kućanstva, bračno stanje, obrazovanje, ekonomski status, zanimanje, prihod, troškove i dr.

Ova se statistika dijeli na dvije grupe:

- snimanje u domu ispitanika (Anketa o potrošnji u kućanstvima)
- snimanje u mjestu odredišta (statistika na granici, statistika turističke potrošnje, statistika posjećenosti kulturnih mjesta i priredaba).

Pojavu turizma snimaju i mogu se koristiti kao dodatni izvori podataka za statistiku turističke potražnje:

- input-output računi
- bilanca plaćanja
- putnički prijevoz
- korištenje slobodnog vremena.

Općenito se postojeća statistika turizma u RH može podijeliti na tri grupe istraživanja:

1. **Smještajna statistika**, koja promatra turiste s gledišta boravka u smještajnim objektima u kojima ostvaruju noćenja

2. **Statistika na granici**, koja snima sve ulaske i izlaske putnika koji prelaze granicu zemlje, a tu su uključeni i turisti
3. **Statistika turističke potrošnje**, koja snima efekte turizma kroz potrošnju koju turisti ostvaruju u mjestima posjete.

III. OSNOVNI MEĐUNARODNI STANDARDI ZA STATISTIKU TURIZMA

Uporedno s razvojem djelatnosti turizma u svijetu raste i potreba za efikasnijim statističkim metodama koje će ovu pojavu ažurno i kvalitetno pratiti, jer svaka analiza i predviđanje postaje bespredmetno bez odgovarajućih statističkih podataka.

Na svjetskoj razini već je odavna uočena potreba za adekvatnim statističkim praćenjem turizma, stoga se ulažu golemi naponi za uvođenje jedinstvenih statističkih standarda (definicija, klasifikacija, metoda) s težnjom da se jedinstveno primjenjuju u svim zemljama kako bi dali međunarodno usporedive podatke.

Na međunarodnom usklađivanju statističkih standarda u statistici turizma kontinuirano rade Svjetska turistička organizacija (WTO), Organizacija za ekonomiku, suradnju i razvoj (OECD), Statistički ured Ujedinjenih naroda, te Eurostat - Statistički ured Europske unije. Najznačajnije su publikacije o metodologiji statistike turizma: *Preporuke za statistiku turizma* (Recommendation on Tourism Statistics, WTO-UN, New York, 1994.); *Treći međunarodni forum o turističkoj statistici* (Third international forum on tourism statistics, Eurostat, Portugal, OECD, 1997.); *OECD Statistika turizma, Nacrti i aplikacije za korištenje* (OECD Tourism Statistics, Design and Application for Policy, 1997.); *Drugi međunarodni forum o turističkoj statistici* (Second international forum on tourism statistics, Eurostat, Italy, OECD, 1996.); *Prvi međunarodni forum o turističkoj statistici* (First international forum on tourism statistics, Eurostat, Austria, OECD, 1994.); *Priručnik o ekonomsko-turističkim računima* (Manual on tourism economic accounts OCDE/GD(91)82, 1991.); te *Eurostatov metodološki vodič za osnovne statistike turizma i putovanja* (Eurostat Methodological Guidelines in Basic Tourism and Travel Statistics, A Practical Manual (revised version), Eurostat, 1996.).

Težnja je svake zemlje, a napose turističke, da te preporuke primijeni u statističkoj praksi kako bi domaćim korisnicima podataka i međunarodnim organizacijama pružili kvalitetne i usporedive statističke podatke.

1. TURIZAM

Turizam (u smislu statističkih istraživanja) obuhvaća osobe koje putuju i borave u mjestima izvan svoje uobičajene sredine u razdoblju ne dužem od jedne

neprekidne godine, radi odmora, posla ili drugih razloga.¹ **Uobičajena sredina** osobe sastoji se od određenog područja oko njegovog mjesta prebivališta i svih ostalih mjesta koja često posjećuje.

2. OBLICI TURIZMA

Domaći turizam obuhvaća aktivnosti stanovnika neke zemlje koji putuju i borave u mjestima unutar svoje zemlje, ali izvan svoje uobičajene sredine.

Turizam unutar granica obuhvaća aktivnosti stranih osoba koje putuju i borave u određenoj zemlji, izvan svoje uobičajene sredine.

Turizam izvan granica obuhvaća aktivnosti stanovnika neke zemlje koji putuju i borave u mjestima neke druge zemlje, izvan svoje uobičajene sredine.

3. KATEGORIJE TURIZMA

Kombiniranjem spomenutih oblika turizma dobiju se tri sljedeće kategorije turizma:

- **turizam u zemlji**, koji uključuje domaći turizam i turizam unutar granica;
- **nacionalni turizam**, koji obuhvaća domaći turizam i turizam izvan granica;
- **međunarodni turizam**, koji obuhvaća turizam unutar granica i turizam izvan granica

4. POSJETITELJ

Osnovnu koncepciju svih sustava statistike turizma predstavlja termin posjetitelj. Posjetiteljima nazivamo sve vrste putnika koji putuju iz turističkih razloga.

Posjetitelj označava osobu koja putuje u neko mjesto koje se razlikuje od njegove uobičajene sredine, narok manji od 12 mjeseci, s bilo kojim ciljem putovanja osim obavljanja djelatnosti koja mu se plaća iz izvora u posjećenom mjestu.²

Tri su osnovna kriterija za razlikovanje *posjetitelja* od ostalih *putnika*:

- put mora biti u mjesto različito od uobičajene sredine (time se isključuju redovita putovanja između mjesta u kojem određena osoba radi ili se školuje i mjesta u kojem ona stanuje);

¹ Methodological Guidelines in Basic Tourism and Travel Statistics, A Practical Manual (revised version); Eurostat, 1996.

² Methodological Guidelines in Basic Tourism and Travel Statistics, A Practical Manual (revised version); Eurostat, 1996.

- boravak u mjestu posjeta mora trajati manje od 12 mjeseci, budući da nakon tog vremena posjetitelj postaje stanovnik tog mjesta (sa statističkog gledišta);
- glavni cilj putovanja ne može biti djelatnost koja se plaća iz posjećenog mjesta (što isključuje migracijska kretanja radi zaposlenja).

Posjetitelji se dijele na dvije kategorije: turisti (posjetitelji koji prenoće u posjećenom mjestu) i jednodnevni posjetitelji (izletnici).

5. TURIST

Turist je svaka osoba koja u mjestu izvan svoje uobičajene sredine provede najmanje jednu noć u ugostiteljskom ili drugom objektu za smještaj gostiju, radi odmora ili rekreacije, zdravlja, studija, sporta, vjere, porodice, poslova, javnih misija i skupova.³ Ono što bitno određuje pojam turista i po čemu se on razlikuje od ostalih putnika ili izletnika jest ostvareno **noćenje**. Turist je posjetitelj koji noći u mjestu posjeta.

Turistima se ne smatraju:

- osobe koje ulaze u zemlju ili napuštaju zemlju kao migranti, uključujući uzdržavane osobe koje ih prate ili im se pridružuju
- pogranični radnici s mjestom stalnog prebivališta u jednoj zemlji, a mjestom rada u drugoj zemlji.
- diplomati, konzularni predstavnici i članovi vojnih snaga kada putuju iz svoje matične zemlje u zemlju gdje obavljaju posao i obratno, uključujući i kućansku posluđu i uzdržavane osobe koje ih prate ili im se pridružuju.
- osobe koje putuju kao prognanici
- osobe u tranzitu koje formalno ne ulaze u zemlju kroz kontrolu putovnica, kao što su putnici u zračnom tranzitu
- stalni stanovnici koji putuju u drugo mjesto unutar zemlje s namjerom da se tamo stalno nastane
- osobe koje putuju na privremeni rad u institucije unutar zemlje
- osobe koje putuju u drugo mjesto s namjerom obavljanja aktivnosti koja je financirana iz posjećenog mjesta
- osobe koje redovito ili često putuju između susjednih mjesta na rad ili studij
- nomadi i osobe bez stalnog prebivališta
- vojnici na manevrima.

Izletnik je osoba koja putuje i boravi izvan svoje uobičajene sredine, ali ne noći u mjestu posjeta.

³ Methodological Guidelines in Basic Tourism and Travel Statistics, A Practical Manual (revised version); Eurostat, 1996.

Prebivalište je mjesto u kojem se osoba nastanila s namjerom da u njemu stalno živi.

Boravište je mjesto u kojem osoba privremeno boravi.

Zemlja prebivališta gosta

Strani turisti se klasificiraju prema zemlji prebivališta. Zemlja prebivališta je zemlja u kojoj je osoba stalno nastanjena. Ovom se načelu daje prednost u odnosu na zemlju nacionalnosti ili državljanstva.

6. SMJEŠTAJNI OBJEKTI

Jedinice za smještaj jesu svi objekti (sobe ili bilo koji drugi prostor) koji redovito ili povremeno pruĥaju usluge smještaja turistima. Standardna meĥunarodna klasifikacija jedinica za smještaj prema preporukama WTO-a razvrstava jedinice za smještaj u dvije osnovne grupe:

- kolektivne jedinice za smještaj
- privatne jedinice za smještaj

Kolektivne jedinice za smještaj jesu one jedinice koje pruĥaju usluge smještaja tj. noćenja u sobi ili nekom drugom prostoru, a broj takvih mjesta prelazi granicu odreĥenog minimuma i sva su pod jednom poslovnom upravom. Tu spadaju: hoteli, moteli, pansioni, zdravstveni objekti - lječilišta, odmarališta, planinarski domovi, sredstva javnog prijevoza, prostori za kampiranje i drugi kolektivni smještaj.

Privatne jedinice za smještaj jesu one jedinice koje pruĥaju usluge smještaja u ograničenom broju smještajnih mjesta (soba i sl.). Tu spadaju privatne sobe, apartmani ili kuće, bilo da se iznajmljuju gostima uz naknadu, bilo da su ustupljeni besplatno rodbini ili prijateljima.

KLASIFIKACIJA SMJEŠTAJNIH OBJEKATA

A. Kolektivni smještajni objekti

1. Hoteli i slični smještajni objekti

1.1. Hoteli

1.2. Slični smještajni objekti

2. Specijalizirani smještajni objekti

2.1. Zdravstveni objekti

2.2. Radni kampovi i kampovi za odmor

2.3. Sredstva javnog prijevoza

3. Drugi kolektivni smještajni objekti

- 3.1. Odmarališta
- 3.2. Turistički kampovi
- 3.3. Marine
- 3.4. Drugi kolektivni smještajni objekti

B. Privatni smještajni objekti

1. Privatno iznajmljeni (ne trajno) smještajni objekt

- 1.1. Iznajmljene sobe u obiteljskoj kući
- 1.2. Iznajmljeni stanovi od privatnih osoba ili profesionalnih agencija

2. Drugi privatni smještaj

- 2.1. Stanovi u vlasništvu
- 2.2. Osiguran smještaj bez naplate od strane roĥaka i prijatelja
- 2.3. Ostali privatni smještajni objekti

7. OSNOVNI POKAZATELJI TURISTIČKOG PROMETA

7.1. Kapacitet

Pod turističkim smještajem podrazumijeva se bilo koja prostorija ili drugi prostor koji redovito ili povremeno osigurava smještaj za noćenje turista.

Kapacitet turističkog smještaja iskazuje se brojem soba i postelja, vremenskim trajanjem otvorenosti objekta, obujmom ponuĥenih usluga, kategorijom objekta, brojem zaposlenih, ostvarenim prometom, plaćama i dr.

Soba je jedinica formirana od jedne sobe ili grupe soba napravljene kao nerazdjeljive cjeline, iznajmljene u cijelosti u smještajnom objektu.

7.2. Iskorištenost kapaciteta

Pokazatelji iskorištenosti kapaciteta jesu broj dolazaka, noćenja, naćin smještaja (kod kampova), aranžman boravka, prosjećna dućina boravka, svrha posjete, zauzetost kreveta (neto, bruto).

7.2.1. Dolasci

Broj dolazaka je definiran kao broj osoba koje dolaze u smještajni objekt i tamo odsjedaju. Pritom se ne pravi razlika između odraslih gostiju i djece bez obzira na to što je ponekad smještaj za djecu besplatan. Turist se broji svaki put kad dolazi u smještajni objekt, ćak i ako je to više puta u tijeku istog putovanja. Zbog ovog pristupa broj dolazaka nije potpuno ekvivalentan broju turista, ali stvarni broj turista teško je

snimiti u praksi. U broj dolazaka broje se samo dolasci turista, tj. gostiju koji noć u smještajnom objektu.

7.2.2. *Noćenje*

Noćenje je svaka noć koju osoba provede (spava ili odsjeda) u smještajnom objektu. U noćenje se broji svaka noć koju gost zaista provede u objektu, ali i ona koja je rezervirana za gosta (nije bitna njegova stvarna fizička prisutnost u objektu).

IV. POSTOJEĆA STATISTIČKA ISTRAŽIVANJA IZ PODRUČJA TURIZMA DRŽAVNOG ZAVODA ZA STATISTIKU RH

1. PRAVNA OSNOVA ISTRAŽIVANJA

Čine je:

- Zakon o državnoj statistici (Narodne novine, broj 52/94) načelno određuje obveze tijela državne statistike u prikupljanju statističkih podataka, te obvezu izvještajnih jedinica da statistici dostavljaju podatke
- Program statističkih istraživanja RH (Narodne novine, broj 28/97) definira statistička istraživanja, sadržaj istraživanja i izvještajne jedinice, donosi se svake godine
- Zakon o turističkoj djelatnosti (Narodne novine, broj 8/96 i 19/96) definira turističku djelatnost
- Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti (Narodne novine, broj 48/95) definira smještajne objekte
- Zakon o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma (Narodne novine, broj 30/94) određuje obvezu turističkih zajednica da vode odgovarajuće evidencije o turističkom prometu
- Zakon o boravišnoj pristojbi (Narodne novine, broj 35/95) regulira plaćanje boravišne pristojbe u turističkim mjestima
- Zakon o članarinama u turističkim zajednicama (Narodne novine, broj 35/95)
- Pravilnik o postupku prijave i odjave turista i načinu vođenja popisa turista (Narodne novine, broj 45/94)
- Metodologija Mjesečnog izvještaja o turistima i noćenjima, TU-11, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 1996
- Zakon o lučkim kapetanijama i kapetanijama pristaništa (Narodne novine, broj 24/87)
- Pravilnik o lukama nautičkog turizma (Narodne novine, broj 109/96)
- Uredba o uvjetima za dolazak i boravak stranih jahti i brodica namijenjenih razonodi ili sportu u unutrašnjim morskim vodama i teritorijalnom moru Republike Hrvatske (Narodne novine, broj 23/94)
- Pravilnik o vrstama i kategorijama plovniĥ objekata nautičkog turizma (Narodne novine, broj 11/97)

2. POSTOJEĆA ISTRAŽIVANJA SMJEŠTAJNE STATISTIKE

2.1. Mjesečni izvještaj o turistima i noćenjima (TU-11)

Cilj i predmet istraživanja. Ovim se istraživanjem prikupljaju podaci o broju dolazaka i noćenja u ugostiteljskim i ostalim objektima za smještaj gostiju, o broju ugostiteljskih i drugih objekata za smještaj po vrstama i kategorijama kao i o broju soba i postelja u tim objektima. Podaci se obrađuju za razinu Republike, županija, gradova/općina i naselja, te po vrstama turističkih mjesta i vrstama smještajnih objekata.

Jedinice promatranja. Dvije su grupe jedinica promatranja. Jednu čine jedinice za smještaj (radi praćenja i proučavanja smještajnih kapaciteta), a drugu turisti (radi proučavanja turističkog prometa).

Jedinice za smještaj, koje su jedinice promatranja u ovom istraživanju, jesu svi poslovni subjekti i dijelovi poslovnih subjekata koji obavljaju djelatnost pružanja usluga smještaja turistima, a to su:

- trgovačka društva/poduzeća i njihovi dijelovi koji obavljaju ovu djelatnost
- obrtnici (privatne ugostiteljske radnje) koji pružaju usluge smještaja turistima
- kućanstva, odnosno privatne sobe, apartmani i kuće koje građani iznajmljuju gostima, a za to imaju odobrenje nadležnog tijela
- objekti zdravstvenih ustanova u kojima pacijenti borave radi medicinske rehabilitacije
- učenički i studentski domovi koji se tijekom školskih praznika izdaju gostima
- dijelovi ostalih poslovnih subjekata koji pružaju usluge smještaja turistima.

Ukoliko poslovni subjekt obavlja djelatnost pružanja usluga smještaja u više ugostiteljskih objekata, za svaki takav objekt - dio poslovnog subjekta - ispunjava se poseban izvještaj.

Prema Zakonu o ugostiteljskoj djelatnosti, u određenim uvjetima, građani u kućanstvima mogu iznajmljivati sobe, apartmane i kuće za odmor, tj. pružati usluge smještaja gostima, a da se nisu obvezni registrirati za obavljanje djelatnosti kao trgovačko društvo ili obrtnik. Turistički promet ostvaren u kućanstvima jest predmet ovog istraživanja.

Ugostiteljski su objekti za smještaj, prema Zakonu o ugostiteljskoj djelatnosti: hoteli, hotelska naselja, aparthoteli, apartmanska naselja, turistička naselja, pansioni, moteli, prenoćišta, gostionice sa sobama, kampovi i kampirališta, odmarališta, kućanstva - privatne sobe, apartnani, stanovi, vile, kuće za odmor. Osim ugostiteljskih objekata za smještaj, predmet su ovog istraživanja i: planinarski domovi,

lječilišta, privremeni smještajni kapaciteti (studentski i dački domovi i sl.), brodske kabine, kola za spavanje i drugi nespomenuti smještajni kapaciteti.

Turist, koji je također jedinica promatranja ovog istraživanja, jest svaka osoba koja provede najmanje jednu noć u ugostiteljskom ili drugom objektu za smještaj gostiju izvan mjesta svog prebivališta radi odmora, rekreacije, zdravlja, studija, sporta, vjere, porodice, poslova, raznih javnih misija i skupova i sl.

Domaći turist je turist s prebivalištem u Republici Hrvatskoj.

Strani turist je turist s prebivalištem izvan Republike Hrvatske. Definicija stranog turista određuje se prema zemlji prebivališta, a ne njegovog državljanstva.

Izveštajne jedinice za određeno istraživanje određuje metodologija tog istraživanja, koja mora uzeti u obzir mogućnost dobivanja traženih podataka, kao i zakonsku obvezu za davanjem tih podataka. Izveštajne jedinice ne mogu biti čvrsto definirane na duži rok, jer se situacija na terenu može često mijenjati, pa joj se statistika mora prilagoditi. U svakom slučaju potrebno je pronaći optimalno rješenje koje će dati najbolje rezultate. Prema sadašnjim saznanjima o praćenju turističke djelatnosti izveštajne su jedinice u ovom istraživanju sljedeće:

- ugostiteljski i drugi poslovni subjekti (poduzeća/trgovačka društva, zadruge, trgovci pojedinci, obrtnici, ustanove, udruge) koji u svom sastavu imaju jedinice za pružanje usluga smještaja gostima. Oni dostavljaju izvještaje za sve svoje dijelove koji se bave ovom djelatnošću i to za svaki ugostiteljski objekt poseban izvještaj.
- poslovni subjekti i dijelovi poslovnih subjekata koji se bave posredovanjem pri smještaju gostiju u privatnim sobama, odnosno preko kojih se privatne sobe iznajmljuju gostima (putničke agencije, ugostiteljski poslovni subjekti). Posrednik ispunjava jedan zbirni izvještaj za sve sobe na razini naselja koje se iznajmljuju uz njegovo posredovanje.
- turističke zajednice i druga odgovarajuća tijela nadležna za gospodarstvo, odnosno turizam. Oni ispunjavaju izvještaj za privatne sobe koje građani iznajmljuju neposredno.

2.2. Izveštaj o broju dolazaka i noćenja osoba koje borave u kućama i stanovima za odmor (TU-11v)

Cilj i predmet istraživanja. Cilj je ovog istraživanja prikupljanje statističkih podataka o turističkom prometu koji se ostvaruje u kućama i stanovima za odmor koji nisu namijenjeni iznajmljivanju. Predmet su istraživanja turisti (vlasnici kuća i stanova za odmor, članovi njihovih obitelji, ostala rodbina i prijatelji), i to u onom dijelu tih objekata koji se ne iznajmljuju gostima.

Jedinice promatranja - Smještajne jedinice. Jedinice su promatranja kuće i stanovi za odmor koji nisu namijenjeni iznajmljivanju. Kućom ili stanom za odmor smatra se svaka zgrada ili stan koji se koriste sezonski ili povremeno.

Turist. Pod turistima se u ovom istraživanju smatraju vlasnici kuća i stanova za odmor, članovi njihovih obitelji, ostala rodbina i prijatelji koji privremeno ili sezonski borave u kućama ili stanovima za odmor.

Ovo je u skladu s definicijom turista Svjetske turističke organizacije, prema kojoj se turistima smatraju ne samo osobe koje prenoće u ugostiteljskom ili drugom smještajnom objektu komercijalnog tipa, već također i osobe koje prenoće u smještajnom objektu nekomercijalnog tipa, tj. objektu koji nije namijenjen iznajmljivanju ("private non-rental accomodation").

Izvršajne jedinice su turističke zajednice grada/općine ili mjesta za svoje područje. Podaci se prikupljaju zbirno na najnižoj razini na kojoj je osnovana turistička zajednica. U većini slučajeva to su turističke zajednice grada/općine, ali tamo gdje je osnovana turistička zajednica mjesta, izvještaj će za to mjesto ispuniti turistička zajednica mjesta. Pritom treba paziti da te iste podatke ne iskaže i turistička zajednica grada/općine jer bi se tako podaci udvostručavali. Izvršaj se ispunjava zbirno za sve kuće i stanove za odmor u turističkim mjestima koji se nalaze na području turističke zajednice, a koji nisu namijenjeni iznajmljivanju. Ako se kuće ili stanovi za odmor djelomično iznajmljuju (u jednom svom dijelu), u ovom se istraživanju ne promatra turistički promet ostvaren u dijelu objekta koji se iznajmljuje, već samo u onom dijelu koji se ne iznajmljuje. Izvršaj se ispunjava za cjelokupni evidentirani promet prijavljenih osoba koje borave u kućama i stanovima za odmor (vlasnici, članovi njihovih obitelji, ostala rodbina, prijatelji) u razdoblju od 15. lipnja do 15. rujna. Naime, prema Zakonu o boravišnoj pristojbi vlasnici kuća ili stanova za odmor i sve osobe koje borave u tim objektima, dužni su svoj boravak u turističkom mjestu u razdoblju od 15. lipnja do 15. rujna prijaviti turističkoj zajednici i s osnove boravka u turističkom mjestu plaćati boravišnu pristojbu. Stoga kao izvor podataka za ovo istraživanje služe evidencije koje su prema posebnim propisima dužne voditi turističke zajednice.

2.3. Izvršaj o kapacitetu i prometu marina (TU-18)

Cilj i predmet istraživanja. Cilj je ovog istraživanja prikupljanje osnovnih statističkih podataka o nautičkom turizmu, iskazanih brojem, kapacitetom i prometom marina. Nautički turizam je plovidba i boravak turista - nautičara na plovim objektima, kao i boravak u lukama nautičkog turizma radi odmora i rekreacije. Predmet je istraživanja svaka pojedinačna marina koja se nalazi na morskoj obali. Istraživanjem se prikupljaju podaci o površini akvatorija, broju, strukturi i zauzetosti vezova u marini, dužini razvijene obale za privez, prostoru za smještaj plovnih objekata na kopnu, broju radnika, broju plovnih objekata primljenih u marinu (prema vrsti, dužini, zastavi plovnog objekta, načinu korištenja veza i prema vremenu čuvanja) i ostvarenom prihodu marine.

Ovo je specifično istraživanje koje spada u kategoriju smještajne statistike jer je vez u luci nautičkog turizma smještajna jedinica (soba) kao i svaka druga. Ovim izvještajem također se prikupljaju podaci o broju turista koji su koristili smještaj na plovilima u marini, te broju noćenja na plovilima u marini. Zbog svoje specifičnosti, zbog činjenice da mnoge zemlje ne prate turistički promet ostvaren u lukama

nautičkog turizma, međunarodna je preporuka da se ovaj promet iskazuje zasebno, ali ga svakako treba uzeti u obzir u analizama turističkog prometa.

Jedinice promatranja su marine koje se nalaze na morskoj obali. Marine su specijalizirane luke nautičkog turizma koje pružaju usluge veza, čuvanja, održavanja i servisiranja plovila, te usluge opskrbe i prehrane nautičkim turistima. Marina u pravilu raspolaže kompleksom pogodnih modernih objekata, uređaja i djelatnosti za privez, smještaj na kopnu, spuštanje u vodu, pregled, popravak, održavanje, čuvanje i zimovanje; za tehničku pomoć i opću opskrbu čamaca i brodova za nautičku razonodu, rekreaciju i sport, kao i za ugostiteljske usluge na obali nautičkim turistima i posadama plovnih objekata.

Izveštajne jedinice su marine, odnosno oni poslovni subjekti ili dijelovi poslovnih subjekata koji se kao organiziranom djelatnošću bave iznajmljivanjem brodskih vezova, čuvanjem, održavanjem i servisiranjem plovila i pružanjem drugih usluga za potrebe nautičkog turizma, kao što su usluge opskrbe i prehrane nautičkim turistima.

2.4. Godišnji izvještaj o stranim plovnim objektima namijenjenim razonodi ili sportu (TU-17)

Cilj i predmet istraživanja. Ovim istraživanjem prikupljaju se podaci o broju izdanih odobrenja za plovidbu u obalnom moru RH te o broju osoba prispijelih u plovilima u tijeku promatrane godine, i to prema zastavi plovnog objekta, te načinu dolaska u RH. Također se prikupljaju podaci o broju izdanih odobrenja radi čuvanja plovila tijekom godine.

Jedinice promatranja su u ovom istraživanju strani plovni objekti namijenjeni razonodi ili sportu te **turisti** - osobe koje su došle u RH na tim objektima.

Izveštajne jedinice su lučke kapetanije i njihove ispostave koje izdaju odobrenja za dolazak stranih plovila u obalno more RH.

2.5. Godišnji izvještaj o radu turističkih agencija (TU-14)

Cilj i predmet istraživanja. Ovim istraživanjem prikupljaju se podaci o broju poslovnih subjekata/jedinica koje se bave turističkim posredovanjem (turističke agencije) te o turističkom prometu koji one ostvaruju tijekom godine. Pri tome se prati broj turista i noćenja, te broj izletnika ostvaren posredovanjem turističke agencije, i to posebno za domaće, a posebno za strane turiste (prema zemljama). Premda i ovo istraživanje daje podatak o broju turista i noćenja, ovaj se podatak ne smije dodavati broju turista i noćenja iz smještajne statistike jer bi se podaci udvostručili.

Jedinice promatranja - izvještajne jedinice u ovom istraživanju jesu sve **putničke, turističke agencije** koje obavljaju djelatnost turističkog posredovanja.

2.6. Tromjesečni izvještaj ugostiteljstva (UG-11)

Cilj i predmet istraživanja. Ovim istraživanjem smještajne statistike prikupljaju se podaci o broju poslovnih subjekata koji obavljaju ugostiteljsku djelatnost (a time i usluge noćenja kao dio tih djelatnosti) prema vrsti i kategoriji, promet ostvaren u tim djelatnostima, te broj radnika.

Jedinice promatranja su svi ugostiteljski objekti.

Izvještajne jedinice su poslovni subjekti i dijelovi poslovnih subjekata koji obavljaju ugostiteljsku djelatnost.

2.7. Godišnji izvještaj za ugostitelje obrtnike (UG-11a)

Ovim istraživanjem dobivaju se osnovni podaci o broju i prometu što ga ostvaruju samostalni ugostitelji (obrtnici) koji nisu obuhvaćeni redovitim statističkim istraživanjem ugostiteljstva (UG-11). Iz baze podataka Porezne uprave obrađuju se podaci o broju ugostitelja prema djelatnosti u kojoj su registrirani (Nacionalna klasifikacija djelatnosti), te ostvaren promet bez poreza na promet i porez na promet.

2.8. Statistika na granici - ulaz cestovnih motornih vozila u RH i izlaz iz RH (PA/M-31)

Ovim mjesečnim istraživanjem dobivaju se podaci o broju vozila po vrsti i zemlji registracije, broju putnika u putničkim i teretnim vozilima, tranzitu teretnih vozila po zemljama registracije, broju putnika i tonama robe u teretnim vozilima.

V. NOVA STATISTIČKA ISTRAŽIVANJA IZ PODRUČJA TURIZMA

1. POPIS UGOSTITELJSKIH KAPACITETA ZA SMJEŠTAJ TURISTA

Osnovni podaci o kapacitetima ugostiteljstva obrađuju se godišnje sa stanjem 31. kolovoza na temelju Mjesečnog izvještaja o turistima i noćenjima (TU-11). Detaljnije podatke o kvalitativnim karakteristikama kapaciteta za smještaj u ugostiteljstvu potrebno je osigurati posebnim statističkim istraživanjem - popisom koji bi se provodio svake pete godine.

Cilj i sadržaj istraživanja. Ovim se istraživanjem trebaju prikupiti podaci o ukupnim kapacitetima ugostiteljskih objekata za smještaj i njihovim tehničkim i drugim karakteristikama kojima se izražava vrsta i razina komfora i sadržaj turističke ponude. Prikupljali bi se ovi podaci: broj ugostiteljskih objekata za smještaj, broj soba, broj postelja, opremljenost tekućom i toplom vodom, sanitarnim uređajima,

grijanjem, telefonom i dr., broj, vrsta i kapacitet jedinica za pružanje usluga prehrane i točenja pića u sastavu ugostiteljskog objekta za smještaj, broj i kapacitet posebnih prostorija i terena za razonodu i pružanje raznih vrsta usluga (kapacitet garaža, kongresne dvorane, luke i lučice, plovila, vozila itd.), godina izgradnje objekta, sezona rada, površina objekta, vrijednost objekta itd.

Jedinice promatranja su svi ugostiteljski objekti za smještaj turista koji se iznajmljuju (komercijalnog tipa): hoteli, moteli, kampovi, turistička naselja, odmarališta, privatne sobe i dr.

Zbog raznolikosti ugostiteljskih objekata kao i raznolikosti izvora podataka, popis bi se provodio na tri vrste obrazaca:

- obrascu za sve kolektivne smještajne objekte, osim kampova i kućanstava
- obrascu za kampove
- obrascu za kućanstva (privatne sobe, kuće itd.)

2. ANKETA O POTROŠNJI DOMAĆIH I STRANIH TURISTA U HRVATSKOJ

Cilj ove ankete je prikupljanje podataka o turističkoj potrošnji domaćih i stranih turista. Turistička potrošnja predstavlja glavni izvor podataka koji će se koristiti za analizu gospodarskog razvoja, a posebno za analizu razvoja gospodarskih djelatnosti, zaposlenosti, razvoja nerazvijenih područja i platne bilance zemlje.

Ovim istraživanjem prikupljat će se podaci o kvalitativnim i kvantitativnim aspektima inozemne turističke potražnje i to: podaci o ispitaniku (državljanstvo, zemlja stalnog boravka, spol, dob, zanimanje, veličina domicilnog naselja), prijevozno sredstvo, pratnja na putovanju, motivi dolaska i vrsta putovanja, način organizacije putovanja (organizirano, individualno), vrste smještaja i organizacija prehrane, izvori informiranja, duljina boravka, namjera ponovnog dolaska, ocjena izabranih 25 elemenata turističke ponude (stupanj zadovoljstva i ocjena važnosti), ocjena planiranih troškova, prosječni ukupni dnevni troškovi u destinaciji, struktura prosječnih dnevnih troškova (troškovi smještaja, ishrane u smještajnom objektu i izvan njega, kupovina prehrambenih proizvoda i pića u trgovinama i na tržnicama, kupovina goriva i maziva, te ostale robe u trgovinama; troškovi za organizirane izlete, usluge marine, rent-a-cara i sl.; troškovi turističkih aranžmana i troškovi prijevoza za dolazak u Hrvatsku i povratak i dr.

3. ANKETA O STRANIM IZLETNICIMA

Cilj i sadržaj ankete. Ovo istraživanje sagledava čitav segment izletničkog turizma stranaca, te uz anketu o stranim turistima osigurava elemente za ocjenu ukupnog obujma inozemnog turističkog prometa i ocjenu ukupne turističke potrošnje stranih posjetitelja u RH.

Cilj je ankete dobivanje podataka o prosječnoj potrošnji i strukturi potrošnje stranih izletnika u našoj zemlji i utvrditi proporcije dnevnih izletnika, tranzitnih putnika i turista u ukupnoj masi stranih posjetitelja koji ulaze u našu zemlju odnosno izlaze iz nje na cestovnim graničnim prijelazima.

Osnovni podaci koji se prikupljaju:

- državljanstvo, starost posjetitelja, broj osoba koje s njim putuju
- karakter boravka u RH (dnevni izlet, tranzit, višednevni boravak)
- troškovi (ukupni troškovi i struktura)
- primjedbe i sugestije na kvalitetu usluga

Jedinica promatranja. To su strani posjetitelji s osobama koje s njima putuju, borave i zajednički snose troškove putovanja i boravka, a koji napuštaju Republiku Hrvatsku putničkim automobilom na izabranom cestovnom graničnom prijelazu.

Istraživanje se provodi na bazi uzorka metodom intervjuja.

4. POSJETITELJI VAŽNIJIH TURISTIČKIH ZNAMENITOSTI, KOCKARNICA, MUZEJA I GALERIJA, TE KUPALIŠTA

Ovim istraživanjem prikupljali bi se podaci o broju domaćih i stranih posjetitelja važnijih kulturnih, povijesnih i prirodnih znamenitosti zemlje, svih registriranih igračnica, kupališta, galerija i muzeja. Ovi podaci dopunjavaju redovite statističke podatke o turizmu koji se prikupljaju ostalim istraživanjima. Radi kvalitetnije analize kretanja broja posjetitelja prati se također i broj dana u kojima je određeni promatrani objekt bio otvoren, tj. na raspolaganju posjetiteljima.

Osnova su za prikupljanje podataka o broju posjetitelja prodane ulaznice.

5. ANKETA O POTROŠNJI U KUĆANSTVIMA

U okviru ove ankete dobivat će se osnovni podaci o putovanjima domaćeg stanovništva, i to na godišnji odmor, na višednevne izlete, jednodnevne izlete i službena putovanja koje je svaki član kućanstva imao u tijeku godine.

Jedinica je promatranja u ovom istraživanju kućanstvo izabrano metodom uzorka. Za svakog člana kućanstva prikupljaju se podaci o spolu, starosti, zanimanju, školskoj spremi itd., te o njihovim putovanjima u tijeku godine. Tako se mogu dobiti karakteristike putničkih navika domaćeg stanovništva. Anketom se prikupljaju i osnovni podaci o karakteru putovanja (trajanje putovanja, vrsta posjećenog mjesta, smještajni objekt, prijevozno sredstvo, te troškovi - ukupni i po pojedinim kategorijama).

ZAKLJUČAK

Turizam je složena društveno-ekonomska pojava za koju ne postoji eksplicitna definicija niti u teoriji ni u statističkoj praksi. To je sveobuhvatna djelatnost koju čini skup pojava i odnosa koji proizlaze iz putovanja i boravka posjetitelja u nekom mjestu izvan svoje uobičajene sredine.

Uporedno sa snažnom ekspanzijom ove pojave u svijetu raste i potreba za djelotvornim statističkim metodama koje će ažurno i kvalitetno pratiti njeno kretanje i karakteristike. Izvor podataka za praćenje turizma kao pojave jesu brojna statistička istraživanja čiji je cilj prikupljanje, obrada i publiciranje podataka o karakteristikama i dinamici kretanja turizma. Cjelovita slika o turizmu može se dobiti kombinacijom podataka iz različitih statističkih istraživanja od kojih svako na svoj način sagledava određeni aspekt turizma.

Osnovne, međunarodno usporedive statističke standarde (definicije, klasifikacije i metode) za praćenje djelatnosti turizma određuju: Svjetska turistička organizacija, OECD Statistički ured Europske unije (Eurostat) i Statistički ured UN.

Hrvatska turistička zemlja nastoji međunarodne standarde primijeniti u statističkoj praksi, a Državni zavod za statistiku kao glavni nositelj statističkih istraživanja kontinuirano prati razvoj statističkih metoda za praćenje turizma i revidira svoja istraživanja u skladu s njima.

Državni zavod za statistiku djelomično udovoljava Međunarodnim preporukama za praćenje turizma svojim postojećim istraživanjima, i to u prvom redu svojom smještajnom statistikom koja pokriva zahtjeve za praćenjem turističke ponude (podaci o broju turista i noćenja, te karakteristikama smještajnih kapaciteta). Na tom području, za detaljnije snimanje smještajnih kapaciteta predlaže se novo istraživanje-Popis ugostiteljskih kapaciteta za smještaj turista.

Turistička potražnja nedovoljno je pokrivena statističkim istraživanjima. U tom smislu predlažu se nova statistička istraživanja koja će maksimalno pokriti međunarodne zahtjeve koji se postavljaju statistici turizma. To su istraživanja: Anketa o turističkoj potrošnji domaćih i stranih turista, Anketa o izletnicima, Posjetitelji važnijih turističkih znamenitosti, kockarnica, muzeja i galerija, te kupališta, te Anketa o potrošnji u kućanstvima (dio koji se odnosi na putovanja domaćeg stanovništva).

Analitičarima koji se bave turizmom, osim postojeće statistike turizma, na raspolaganju stoje podaci i drugih istraživanja koja u većoj ili manjoj mjeri snimaju određeni aspekt turizma.

LITERATURA

1. Methodological Guidelines in Basic Tourism and Travel Statistics, A Practical Manual (revised version); Eurostat, 1996.
2. Metodologija Mjesečnog izvještaja o turistima i noćenjima, TU-11, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 1996.
3. Standard International Classification of Tourism Activities (CICTA),
4. Recommendation of Tourism Statistics; WTO-UN, New York, 1994.

Summary

CURRENT AND NEW STATISTICAL RESEARCH ON TOURISM IN CROATIA

The work analyses the existing statistical research performed by the National Bureau of Statistics and a proposal for new statistical research in the area of tourist trade.

The introductory part describes the importance of tourism for Croatia's economy and stresses the need for scientifically proper statistical coverage of tourist trends.

What is of vital importance for statistical research is the application of uniform statistical standards allowing comparison of data at international level. The second part of the work deals with basic international statistical standards (classifications, definitions, methods) used in statistical research within Eurostat and WTO methodology.

The third part gives an account of current statistical studies performed by the National Bureau of Statistics in the area of tourist trade, viz.:

- Monthly report on guests and bed-nights, TU-11
- Report on guests and bed-nights in private houses and flats, TU-11 v
- Annual report on the capacity and turnover of marinas, TU-18 (revised research in 1997)
- Annual report on chartered vessels for entertainment and sport, TU-18ip (pilot study in 1997)
- Quarterly report on hotel, restaurant and catering trade, UG-11
- Annual report on private caterers, UG-11a
- Annual report on tourist agencies, TU-14
- Annual report on visiting foreign vessels for entertainment and sport, TU-17
- Survey on foreign tourists
- Monthly report on the entry and exit of road motorcars, PAM-31
- International passenger trends in road traffic, PAM-52 (over years)

For a comprehensive presentation of tourist trends in all relevant aspects it is necessary to introduce new statistical research which will provide required indicators about the structure, content and extent of tourist trade (list of catering capacities, sight-seers, survey on foreign excursionists, survey on vacationers, survey on household consumption concerning domestic guests, etc.).

Key words: statistical research, tourist, tourism, bed-nights, capacity